

ОГЛЯД ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ВНУТРІШНЬОГО ОПЕРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ

Вербицька В.І., канд. екон. наук, доцент

Вересовська А.В., здобувач вищої освіти

Ярошенко Б.В., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Контроль є об'єктивно необхідною складовою діяльності кожного економічного суб'єкта. Актуальність дослідження організації внутрішнього контролю та оцінки її надійності зростає за умов переходу вітчизняного бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів фінансової звітності та трансформації системи нормативного регулювання аудиту на основі міжнародних стандартів аудиту, коли виникає необхідність у підтвердженні інформації, що представляє об'єктивну картину фінансового стану та результатів діяльності суб'єктів господарювання. Для посилення ефективності системи внутрішнього контролю необхідно вивчення досвіду зарубіжних колег.

Для кожного господарюючого суб'єкта проблема розробки ефективних облікових та контрольних політик криється у встановленні та виборі найбільш доцільної сукупності можливих правил та прийомів ведення обліку та контролю у процесі отримання достовірної та корисної управлінської інформації як для самого господарюючого суб'єкта, так і для широкого кола користувачів з метою забезпечення контрольних функцій та прийняття правильних рішень.

Наукові дослідження у цій галузі мають бути спрямовані на розробку методик складання облікових та контрольних політик на засадах доробок зарубіжних та вітчизняних авторів, а також міжнародних та національних стандартів, європейських директив, положень, інструкцій та інших нормативних та законодавчих актів з обліку та кон-

тролю на підприємствах та організаціях торгівлі та системи споживчої кооперації.

Розглядаючи міжнародну практику організації внутрішнього контролю, необхідно відзначити досвід США як найбільш значущий, оскільки у 2002 році у цій країні відбулось посилення вимог до фінансової звітності та процесу її підготовки. Це було пов'язано з низкою корпоративних скандалів, що сталися через недобросовісні дії як з боку аудиторів, так і з боку менеджменту організацій, що перевіряються. Було видано закон, що охоплює американські та міжнародні компанії, зареєстровані Комісією з цінних паперів США.

Основною метою цього закону було відновлення довіри громадськості, а також забезпечення достовірності фінансової звітності. У законі велика увага приділялася керівному складу, відповідальному за створення ефективної системи внутрішнього контролю та складання достовірної фінансової звітності організації. Керівництво компанії зобов'язали проводити постійну оцінку діяльності організації на основі адекватних критеріїв контрольних процедур та мати достатні докази підтвердження ефективності системи внутрішнього контролю (далі СВК), зокрема необхідну документацію. Аудиторам у Законі наказувалось обов'язкове проведення аудиту та висловлювання думки щодо ефективності СВК та достовірності складеної фінансової звітності, включаючи ефективність процедур оцінки СВК керівництвом компанії [1].

У зв'язку з цим значна увага приділялася виявленню впливу ризиків на конкретні бізнес-процеси. СВК стали впроваджувати для того, щоб відповідні інструменти контролю допомагали своєчасному виявленню конкретних видів ризиків та сприяли розробці заходів щодо мінімізації їх впливу на ефективність діяльності компанії.

Важливою основою для СВК є міжнародно визнана та широко використовувана на практиці модель COSO, яка була розроблена та впроваджена Комітетом організацій спонсорів Комісії Тредвея, утвореним кількома організаціями, а саме: Американським інститутом дипломованих громадських бухгалтерів, Американською асоціацією бухгалтерів, Інститутом внутрішніх аудиторів, Міжнародною асоціацією фінансових керівників, Інститутом бухгалтерів з управлінського обліку. Ця модель та її принципи покладено основою всіх моделей контролю, запропонованих пізніше, у тому числі, моделей системи внутрішнього контролю, встановлених наглядовими органами для кредитних організацій.

У 1995 р. Рада за критеріями контролю канадського Інституту дипломованих бухгалтерів опублікував Керівництво з контролю. У відповідності до принципів COSO, Керівництво містить детально розроблені 20 критеріїв для створення ефективної системи контролю та закликає органи управління обґрунтовувати оцінку ефективності контролю за кожному із цих критеріїв. У Керівництві вперше відображається необхідність визнання помилки у розпізнаванні та використанні можливостей як особливого виду ризику, який має спеціально оцінюватися [2].

Характерною рисою цієї моделі є орієнтація управління ризиками економічних суб'єктів. Ключовим моментом при постановці моделі COSO став оптимальний баланс між прибутковістю компанії та ризиками, а також ефективне та результативне використання ресурсів, необхідних для досягнення основних цілей бізнесу, наявності підтверджує від третіх осіб [2].

Під час розгляду закордонного досвіду організації внутрішнього контролю для підприємства, слід зазначити і рекомендації щодо організації внутрішнього контролю,

розроблені Інститутом дипломованих бухгалтерів Англії та Уельсу, в яких сформульовані вимоги щодо внутрішнього контролю економічних суб'єктів, що котируються на Лондонській фондовій біржі. В цьому документі внутрішній контроль розглядається як система, що включає політику, процеси, завдання, поведінку та інші аспекти компанії, які:

- сприяють ефективному функціонуванню, дозволяють належним чином реагувати на значні ризики в бізнесі, основної діяльності, фінансах, дотриманні вимог тощо, які загрожують досягненню цілей компанії;

- гарантують якість внутрішньої і зовнішньої звітності;

- гарантують дотримання застосовних законів та нормативних актів вимог, а також внутрішньої політики щодо ведення бізнесу [3].

Відповідальність за управління ризиками та вибір стратегії формування ефективної системи внутрішнього контролю тут покладається на власників бізнесу, при цьому відзначається особлива роль у виконанні обраної політики керівництвом компанії, а також наголошується, що співробітники несуть відповідальність за внутрішній контроль та за досягнення поставлених цілей у межах своїх функцій.

Важлива роль англійської моделі приділяється оцінці ефективності системи внутрішнього контролю, де рада директорів повинен брати до уваги такі фактори:

- проблеми економіки та юридичної практики

- роль внутрішнього контролю у підвищенні стійкості підприємства;

- сутність і розмір ризиків;

- ступінь реальності зовнішніх загроз;

- співвідношення витрат і отримуваних вигод, пов'язаних із внутрішнім контролем.

Підвищено вимоги до внутрішнього контролю та у німецькому законодавстві. Наприкінці 20 століття там було видано спеціальний закон під назвою «Закон про контроль і прозорість бізнесу». Основною його метою було підвищення ефективності корпоративного управління у німецьких компаніях за рахунок раннього попередження керівництва про можливі ризиках та його ефективного управління, спрямоване мінімізацію їхнього впливу результати діяльності підприємства.

Крім того, система внутрішнього контролю у німецьких компаніях суттєво виходить за рамки облікового процесу та зачіпає всі сфери діяльності організації.

Служба внутрішнього контролю в нашій країні спрямована в основному на перевірку наявності та використання активів, ліквідацію заборгованості, а також перевірку якості бухгалтерської (фінансової) звітності та оптимізацію податків та зборів. У той час як поняття внутрішнього контролю в інших країнах є значно ширшим і включає в себе аналіз та оцінку операційної ефективності підприємства, а також оцінку якості управління ризиками, існуюча в Україні форма організації служби внутрішнього контролю потребує перегляду у зв'язку з відображенням неповної картини фінансової життя підприємства.

Перелік посилань:

1. Бариніна М.В. Внутрішній фінансовий контроль по американські, або Чим пояснюється ефективність діяльності офісів генеральних інспекторів. *Фінансовий контроль*. 2009. № 5 (52). С. 57–63.
2. Government Auditing Standards. *United States Government Accountability Office*, 2007. 219 p.